

Melody Devries, Judith Bessant i Rob Watts (ur.). *Rise of the Far Right: Technologies of Recruitment and Mobilization*, Rowman i Littlefield, 2021. 287 str.

Populistički mitovi šireni na Facebooku u Mađarskoj, sve veća rasprostranjenost anti-LGBT propagande u Tajvanu kao rezultat upotrebe digitalnih platformi, regrutiranje nesigurnih mladića u radikalno desne grupe tako da ih se izlaže naizgled nevinim narativima o pozitivnom identitetu muškaraca na Redditu, razvoj alternativnih digitalnih platformi na kojima se dijele vrijednosno neprihvatljivi mimovi, videoigre u kojima je cilj ubijati aktiviste te viralno poticanje korisnika da u virtualnom prostoru proizvode zvukove klikanja i s afričkim naglaskom pitaju druge „znate li gdje je put?”

Iako se na prvu čine nekoherentnima i kaotičnima, sve su te teme zapravo povezane – predstavljaju različite načine na koje se suvremena radikalna desnica povezala s digitalnom tehnologijom, koju koristi za širenje svojih ideja, novačenje novih članova te njihovu mobilizaciju. A upravo se otpetljavanjem odnosa radikalne desnice i digitalnih tehnologija bavi knjiga *Rise of the Far Right: Technologies of Recruitment and Mobilization*, objavljena 2021. u nakladi nezavisnog izdavača Rowman i Littlefield, fokusiranog na oblast humanističkih i društvenih znanosti.

S obzirom na sveprisutnost radikalne desnice na internetu, knjiga je podijeljena na četiri cjeline fokusirane na uspon radikalne desnice i desnog populizma na izborima, širenje radikalno desnih političkih pokreta na digitalnim platformama s naglaskom na rod, stvaranje radikalno desnog identiteta zajednica na alternativnim digitalnim platformama te na oblike mobilizacije internetskih korisnika za radikalno desne ciljeve, uz načine na koje im se može oduprijeti. Kroz ukupno trinaest poglavlja tih četiriju cjelina razmatra se isti problem – problem isprepletenosti radikalne desnice s tehnologijom – nastojeći formulirati odgovor na pitanja koja je uloga tehnologije u svemu tome, do koje je mjere tehnologija uključena u novačenje ideoloških pristaša i mobiliziranje radikalno desnih aktivnosti, omogućavanje organizacije te prikupljanje podrške. Istovremeno, svako poglavlje na jedinstven način pristupa jednom obliku radikalno desne upotrebe tehnologije, jednoj kapi u digitalnom oceanu političkog ekstremizma.

Kako se poglavlja ne nadovezuju jedno na drugo, čitatelji su slobodni pristupiti knjizi bilo kojim redoslijedom, sukladno osobnom interesu. Međutim, prava snaga knjige leži u posvećenom čitanju svih poglavlja, redoslijedom u kojem se pojavljuju, jer ona tada prestaju biti kolekcija zasebnih istraživanja i postaju jedinstvena cjelina koja približava i osvještava čitatelja o mogućnostima koje internet i digitalna komunikacija pružaju za povezivanje istomišljenika, jačanjem njihova identiteta te oblika djelovanja. Još bitnije, ukazuje se i na olako zaboravljenu činjenicu kako nove tehnologije ne služe samo za jačanje demokratski orijentiranih političkih aktera, već i onih radikalno usmjerenih, rigidnih i opasnih. Što je onda, prema knjizi, temelj upotrebe tehnologije suvremene radikalne desnice? Iako je radikalna desnica kroz povijest uvijek koristila najnoviju tehnologiju za efikasnije širenje svojih ideja i narativa, svako poglavlje ukazuje na jedinstvene mogućnosti koje digitalna tehnologija poput Facebooka i Youtubea pruža. Naime, umjesto striktno upotrebe tehnologije radi dopiranja do korisnika, digitalna tehnologija naglasak stavlja i na direktnu komunikaciju između korisnika, zajednice i članova zajednice, konektivnost i jačanje odnosa pojedinca sa zajednicom kojoj pripada. Isključivo korištenjem digitalne tehnologije, korisnici se uključuju u radikalne zajednice nakon dužeg izlaganja naizgled humorističnom i apolitičkom, ali izrazito subverzivnom sadržaju te bivaju postepeno indoktrinirani putem snažne identifikacije sa zajednicom te kolektivne konstrukcije antagoniziranog, vanjskog „drugog” – skupine koja predstavlja egzistencijalnu opasnost zajednici. Taj osjećaj ugroženosti je katalizator putem kojeg se članove zajednice potiče na mobilizaciju te personalizirano političko djelovanje na internetu, gdje šire političke poruke, *hashtagove* i *mimove*, ne bi li napali suprotstavljene skupine, osvijestili druge te privukli još veći broj članova.

U usporedbi s drugom literaturom koja istražuje digitalnu radikalnu desnicu, knjiga se ističe time što poglavlja knjige ne pristupaju samo jednoj političkoj skupini, već razmatraju šire procese i odnose unutar globalne radikalne desnice putem njezine poveznice s internetom. Tom se razmatranju pristupa interdisciplinarno, jer je zamršeni odnos tehnologije i radikalne desnice prekompleksan da bi se pojmio jednim ograničenim pristupom, odnosno jednim područjem. Takvim pristupom autori i autorice čitatelja vode duboko u zečju rupu digitalne radikalne desnice, predstavljajući šaroliku lepezu načina na koje se različiti oblici tehnologije i njezine mogućnosti mogu koristiti za konstruiranje i širenje radikalno desnog sentimenta. Kao takva, ona predstavlja bitan i veliki korak prema boljem razumijevanju suvremenih digitalnih radikalno desnih pokreta, političkih ideja, motivacije i aspiracija. Iako se prikazane okolnosti, metode i oblici djelovanja događaju na različitim krajevima svijeta, u digitalnom prostoru, činjenica jest da njihov digitalni karakter omogućuje transcendiranje fizičkih granica te ujednačeno djelovanje na globalnoj razini. Tako u svakom datom trenutku postoji opasnost da se u našem društvu počnu javljati isti obrasci razvoja radikalne desnice. Svatko tko je (i to s dobrim razlogom) zabrinut za neprekidni uspon

radikalne desnice – kako u digitalnoj sferi, tako i u stvarnom životu – duguje samom sebi da se upozna sa spektrom njihova poimanja stvarnosti, metoda djelovanja te tehnika novačenja i mobilizacije drugih. Predočeni kontekst, informacije koje pruža te zaključke koje donosi u tekstovima teško da se mogu pronaći u drugoj literaturi koja se bavi istim područjem.

Rasplitanje povezanosti radikalne desnice s tehnologijom je nezgodan, neuredan i prljav posao, ali posao koji znanstvena zajednica naprosto mora odraditi, jer je njezina dužnost da približi i objasni postojeće društvene trendove i događaje. Pritom ne postoji intelektualni mač s kojim bi se mogao presjeći zamršeni čvor tehnologije i radikalne desnice – potrebno nam je mnoštvo ruku i očiju koje će pažljivo, predano i pedantno otpetljivati dio po dio te kompleksne (internetske) mreže, kako bismo mogli razumjeti spoj tehnologije i suvremene digitalne radikalne desnice. Ako se takva potreba sada zanemari te se ne započne s procesom analize povezanosti tehnologije i suvremene radikalne desnice, a nesumnjivo je da će radikalna desnica nastaviti razvijati upotrebu digitalne tehnologije – nećemo nikada moći prodrijeti u srž toga odnosa. Autori i autorice su pritom, nastojeći ga razotkriti, morali stupiti u kontakt s mnoštvom invazivnih radikalno desnih misli i sadržaja, koji imaju mogućnost ostaviti trajne posljedice na političkoj percepciji i svjetonazoru primatelja njihovih poruka. Stoga ne smijemo dopustiti da njihova plemenita žrtva bude uzaludna.

Matej Mikašinović-Komšo